Nieuws van de BAM

Bouwhistorici van de afdeling BAM van de gemeente 's-Hertogenbosch zijn de afgelopen tijd werkzaam geweest in huizen in de Kolperstraat en aan de Markt. Hun bevindingen worden nader onderzocht. In dit nummer alvast een tweetal korte verslagen van Judith Toebast en Harriën van Dijk.

Kolperstraat 3 – 5

Het pand van de voormalige bakkerij (nummer 5) en het naastgelegen pand (nummer 3) in de Kolperstraat worden sinds enkele maanden verbouwd. Inmiddels zijn de panden helemaal gestript, waarbij interessante bouwhistorische gegevens te voorschijn zijn gekomen.

Het pand van de bakker bezit een gepleisterde lijstgevel aan de straatzijde met op de begane grond een houten pui uit de jaren dertig van de vorige eeuw. Boven de verlaagde plafonds zijn in het achterhuis enkele samengestelde balklagen, bestaande uit moerbalken en kinderbinten, gevonden. De vijftiende en zestiende-eeuwse samengestelde balklagen bevatten nog sleutelstukken en sporen van houten muurstijlen. Op de begane grond en de verdieping zijn afgehakte muurbogen waargenomen in de veertiende-eeuwse zijmuren. In het voorhuis zijn de samengestelde balklagen in de negentiende eeuw vervangen door enkelvoudige balklagen. Verder is een vloerschildering te voorschijn gekomen op de enkelvoudige balklaag van de eerste verdieping aan de bovenzijde van de vloerdelen. Deze dateert van het einde van de negentiende eeuw. Enkele kaarsnissen en dichtgezette openingen verschenen in de ontpleisterde wanden. Het oorspronkelijke tongewelf van de kelder is bij een eerdere verbouwing verdwenen.

Balklagen in de Kolperstraat, met versierde console en pengat van een houten skeletconstructie. (Foto: BAM)

De 'overkraging' van het naastgelegen pand zorgt op de tweede verdieping van Markt 35 voor een verspringing in de zijmuur. (Foto: BAM) Zie ook de foto op p.39 van deze aflevering.

Pand nummer 3, een rijksmonument voorzien van een bakstenen voorgevel met een fraaie negentiende-eeuwse winkelpui, is vermoedelijk ontstaan als een achterhuis van het hoekpand aan de Markt. Het hele pand is onderkelderd. De kelder is voorzien van troggewelfjes en steekt gedeeltelijk boven het maaiveld uit. Het huis is naar achter toe verdiept, wat op te maken is aan de fundering in de kelder. Het pand bevat een begin negentiende-eeuws interieur, zoals stucplafonds, kastbetimmeringen en binnenluiken. Het pand is geheel voorzien van enkelvoudige balklagen en een fraaie vroeg negentiende-eeuwse kapconstructie. De restauratie zal mogelijk nog meer bouwhistorische vondsten aan het licht brengen.

Judith Toebast

Markt 35

In januari is begonnen met de verbouwing van de bovenwoning van Markt 35 waar apotheek Albers is gevestigd. Tijdens de verbouwing is bouwhistorisch onderzoek verricht. De begane grond en de kelder zijn echter buiten het onderzoek gebleven. Was het interieur van de apotheek al bijzonder, na het strippen bleken ook op de verdieping interessante, bouwhistorische gegevens aan het licht te komen.
Zo werden op de eerste verdieping muurschilderingen aangetroffen in een zogenaamd *diamantkoppenpatroon*. Dit type schildering komt meer voor in 's-Hertogenbosch, maar is in dit pand met name bijzonder omdat de schilderingen nog vrijwel geheel aanwezig zijn op beide zijmuren; van voor- tot achtergevel.
In het achterhuis werd een stuk schildering aangetroffen waarop proeven waren uitgeprobeerd. Over de *diamantkoppenbeschildering* is later langs het plafond een rankenschildering aangebracht. De muurschilderingen werden waarschijnlijk aangebracht bij een grote verbouwing aan het eind van de 15e of begin van de 16e eeuw. Bij deze verbouwing bleef van het oude huis weinig over, maar werden de zijmuren gespaard. De muurbogen in de zijmuren werden dichtgezet en het achterhuis twee meter verlengd. Ook brachten de bouwers de balklagen met moerbalken en kinderbinten aan en werd het pand waarschijnlijk opgehoogd, waarbij de overkragende zijmuur van het buurpand binnen in het pand kwam te zitten. Elementen van de kapconstructie stammen uit 1422; drie jaar na de stadsbrand. Waarschijnlijk zijn deze bij de verbouwing herplaatst. Dendrochronologisch onderzoek – wanneer is het hout gekapt – van de balklagen moet uitwijzen wanneer de verbouwing precies heeft plaatsgevonden. Uit de latere eeuwen zijn vooral elementen in het interieur bewaard gebleven. Bij een verbouwing aan het eind van de 19e eeuw werd echter ook de voorgevel vernieuwd.
Bij de huidige verbouwing wordt zorgvuldig te werk gegaan. De interieuronderdelen blijven behouden en de muurschilderingen worden achter voorzetwanden weggewerkt, zodat ze voor de toekomst bewaard blijven.

Harriën van Dijk

Nieuws uit het Stadsarchief

Aanwinsten

- Archief van het Rode Kruis, afdeling 's-Hertogenbosch, ca. 1947 - 2000
- Aanvulling archief Sociëteit Casino ca. 1865-2003
- Archief stichting Koemuseum, 1983-2004
- Archief stichting Onderwijsbelangen 's-Hertogenbosch Noord, 1979-1997
- Luchtfoto's 's-Hertogenbosch 1979, 2000, 2003
- Vervolg op transcripties van het Bosch' Protocol door dhr. S. Ketelaars: van nr. 1175 de jaren 1371 en 1372
- Aanvulling archief inzake de voorgenomen bouw van een hogeschool in Noord-Brabant, 1946-1948 (Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in de TU Eindhoven)
- Archief Maatschappij tot exploitatie van Botermijnen te 's-Hertogenbosch, ca. 1898-1970
- Archief Vereniging Rond Janus en Bet, 1979-2002
- Acht mappen foto's en andere documentatie betreffende de bouw van winkelcentrum *De Arena en Stoa* en archeologisch onderzoek aldaar, 1995-2000, geschonken door dhr. Fr. Michels

- In de studiezaal zijn sinds kort transcripties met regesten en indexen van het grootste deel van de oudste banden van het Bosch' Protocol te raadplegen. De heer S. Ketelaars ploegt in zijn vrije tijd het Bosch' Protocol door. Wij zijn verheugd de door hem vervaardigde transcripties ter beschikking te kunnen stellen voor onderzoek. Het betreft de in het origineel vrijwel niet of moeilijk leesbare jaren 1367-1372 en 1376-1377. De heer Ketelaars zal de komende tijd verder gaan met dit werk.
- Het Stadsarchief 's-Hertogenbosch neemt deel aan de *Landelijke Archievendag* waarmee de *Week van de Geschiedenis* wordt geopend op zaterdag 30 oktober aanstaande.
- Op donderdagmiddag 25 november zal het Stadsarchief de langverwachte inventaris van het Oud-Stadsarchief van 's-Hertogenbosch presenteren tijdens een studiemiddag over stadhuizen, stedelijke administratie en burgers in de Middeleeuwen en vroeg-moderne tijd.

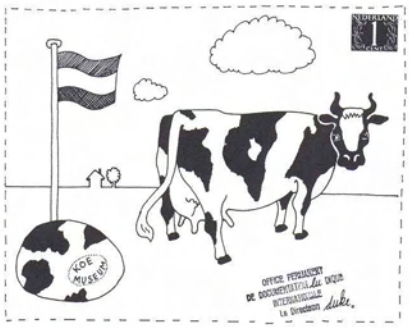

Nieuws van het Noordbrabants Museum

Oproep Fata Morgana

Vanaf 25 september wordt er in het Noordbrabants Museum een grote tentoonstelling gehouden onder de titel *Fata Morgana*. In deze expositie staat de verbeelding van het Nabije Oosten centraal. Kunstenaars die in de periode 1830-1940 in de Arabische culturen hun inspiratie zochten en vonden worden de Oriëntalisten genoemd. Deze Europese stroming heeft zijn sporen nagelaten in kunstwerken, gebruiksvoorwerpen, woninginrichting, literatuur en architectuur.

Op de tentoonstelling wordt een poging gedaan om die toen levende fascinatie voor het Oosten te verklaren. Daarbij staan enkele thema's centraal: het sprookjesachtige Oosten van de 1001 Nacht; het sensuele Oosten van de odalisken en buikdanseressen; het bijbelse Oosten dat sinds de aartsvaders nauwelijks veranderd zou zijn; en het onbedorven Oosten waar de moderne kapitalistische maatschappij nog niet was doorgedrongen. Ook is er aandacht voor de artistieke fascinatie van de schilders voor het oriëntaalse licht en het oosterse landschap. Ongetwijfeld zijn er ook Bosschenaren (of hun voorvaderen) geweest, die een reis door het Nabije Oosten hebben gemaakt. En waarschijnlijk hebben die souvenirs mee terug naar huis genomen. Daaraan kan een interessant verhaal verbonden zijn en dat is mogelijk interessant voor de lezers van *Bossche Bladen*. Graag wil de redactie in het volgende nummer, dat in september zal verschijnen – min of meer gelijktijdig met de opening van de tentoonstelling – hieraan aandacht besteden. Hierbij wordt derhalve een oproep geplaatst om te achterhalen of er zich in het bezit van Bosschenaren nog souvenirs uit het Nabije Oosten bevinden, zoals foto's, voorwerpen of kunstwerken. De aandacht gaat allereerst uit naar souvenirs die uit een wat verder verleden dateren. Voor suggesties en ideeën kunt u contact opnemen met Paul Huys Janssen van het Noordbrabants Museum, tel. (073) 687 78 11.
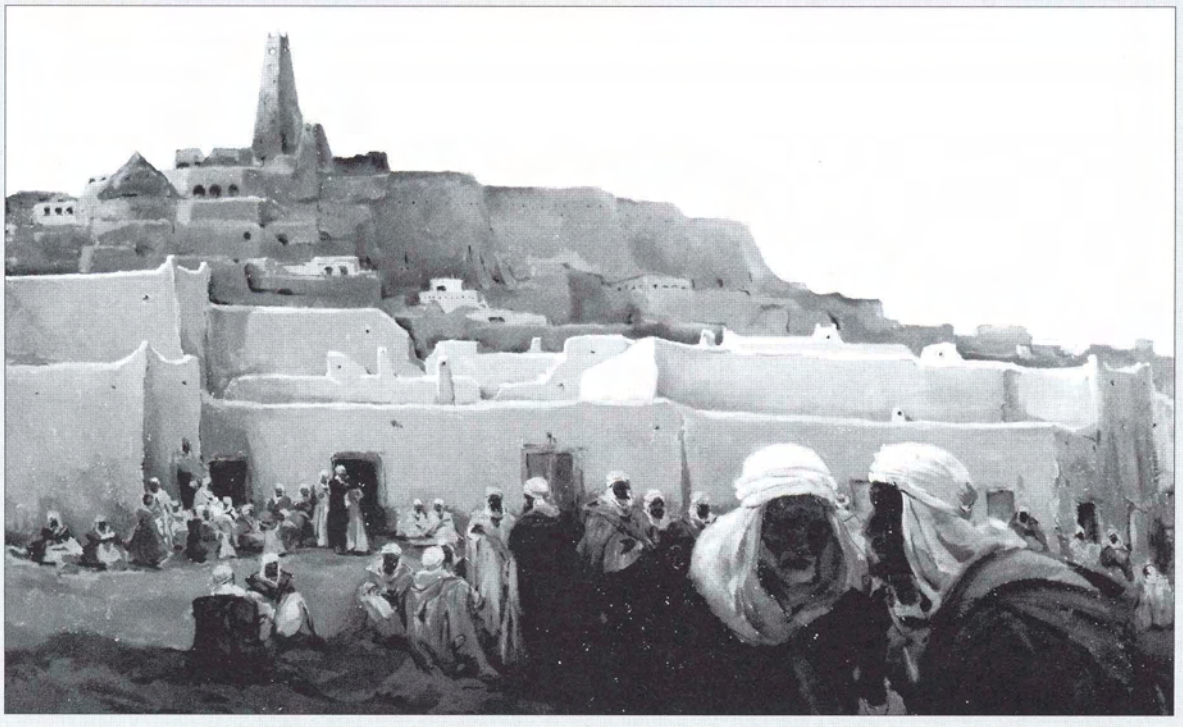
Is. van Mens, zonsondergang in Ghardaia Mizas (Zuid Algerije), 1935. Olieverf op doek. 86,7x146,7 cm. (Origineel en foto: Noordbrabants Museum)